

O NOTĂ BIOGRAFICĂ: „AFACEREA FRANKO”

Ala SAINENCO
Conf. univ. dr., Memorialul Ipotești –
Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”

În „Memoriu asupra familiei Eminescu”, Matei, fratele mai mic al poetului, relatează două *împrejurări* din viața lui Gheorghe Eminovici: „una de care râdea Mihai cu mare poftă și alta mai drastică” (Pop 1962: 260-261). Ambele, după cum afirmă Gh. Ungureanu, sunt „fanteziste” și pot „fi luate în considerație în măsura în care nu le infirmă documentele” (Ungureanu 1977: VII).

Amintim rezumativ pe cea de-a doua, pentru care există, se pare, nu tocmai în confirmarea modului de desfășurare a evenimentului, mai multe documente de epocă.

Întâmplarea se țese în jurul căsătoriei lui Frank cu *„Valerica”,* fiica unui „grec romanizat”, Costache Caraieni. Catolic de religie, Frank urma, în vederea căsătoriei, să treacă la ortodoxism, iar naș, „prin forța lucrurilor” devenea Gheorghe Eminovici, care intermedia, într-un fel, botezul finului. Supărat de suma mare (100 de galbeni) pe care i-o cere pentru aprobarea botezului Vlădica Gherasie Răsmeriță, Gheorghe Eminovici îl aduce pe Franco[1] la Ipotești, îl forțează pe popa Vasile să-l boteze, după care se face nunta. Ca urmare a acestui botez (se pare, fără respectarea tuturor canoanelor), popa Vasile este adus în fiare la protoierie pentru explicații, iar Gheorghe Eminovici, prin „decret”, este trimis pentru trei luni la mănăstirea Vorona drept pedeapsă. La intervenția Ambasadei rusești, la șase săptămâni, decretul este revocat[2].

În ordine cronologică, primul document cu referire la întâmplarea relatată de Matei Eminescu este *Arătarea* „preutului Hudișteanu, servitor bisericii cu hramul Sfinților Mai Marilor Voievozi”, datată cu 20 ianuarie 1858.

[1] În orotgrafierea numelui Franc /Frank/ Franco am respectat sursa citată.
[2] A se vedea: Augustin Z.N. Pop, Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu, București, Editura Academiei, 1962, p. 260-261.

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)

O reproducem aici în întregime atât pentru veridicitatea întâmplării, cât și pentru expresivitatea limbajului:

„– De cîți ani sfinția ta ești hirotonisit preut și pentru care biserică?

– Eu sînt hirotonisit preot de 30 de ani, treizeci și unu sau doi ani, pentru biserica cu hramul Sfinților Mai Marilor Voievozi din satul Ipotești.

– Părinte, sfinția ta ai primit porunca Protopiei, sub nr. 5, din anul următor, 1858, luna ghenar 10, ca să luminezi cu sf. botez și ungirea cu sfîntul marele mir pe catolicul Samoil Francu, carile au cerut prin jalobă către înalt prea sfințitul mitropolit aceasta și precum din lăturalnice răvărsate vorbe s-au luat știință pozitivă că sfinția ta nu l-ai fi luminat pe numitul cu sf. botez. Ești drept aceea întrebat încît sfinția ta să arăți dacă l-ai botezat sau nu?

– La întrebarea de față și în privirea cugetului voi arăta drept că eu, deși am primit acea poroncă prin dumnealui căminarul Gheorghi Eminovici, proprietarul aceștii moșii, dar nu am îndeplinit cuprinderea ei pentru că nimeni nu au cerut la mine ca să-l botez.

– Dacă arăți că nu ai îndeplinit cuprinderea poroncii pentru că nu au cerut nimini botezul, apoi ești întrebat di ai raportuit Protopopiei că ai luminat cu sf. botez și ungirea cu sf. mir pi catolicul Samoil Francu?

– Și la aceasta arăt că eu la 10 a lunii următoare, chemat fiind de dumnealui căminarul la curte, unde să afla și un tînăr pe carele dumnealui mi l-au recomenduit că este persoana pentru care urmează poronca Protopopiei ca să-l botez și dîndu-mi acea poroncă și un galbăn, mi-au propozat că dumnealui vroiește a face numai o formalitate, ca să-și capete un act de botez, spre a fi scutit de recrutația la care l-ar cere cîrmuirea nemțască, cînd m-au și îndemnat ca să iscălesc raportul pe cari însuși l-au scris, că l-am botezat potrivit poruncii, încredințîndu-mă că nu pot pătimi nimică cînd însuși este la mijloc. Eu, ca om sărac, slăbănog de bătrînețe, cu familie și ca unul ce hrana zilnică și toata chiverniseala o am numai de la dumnealui, m-am înduplecat a-i da condeiul ca să mă iscălească în acel raport pentru că scriu foarte rău, dîndu-i și pecetea bisericii de au pus-o pe acel raport.

– Bine, dar după asemenea cum de nu ai venit să arăți măcar tainic Protopopiei despre aceasta?

– La aceasta răspund că eu răzămat fiind în încredințare ci dumnealui mi-au dat, că nu pot pătimi nimică și nici starea bătrînețelor, precum și neînchipuirii, m-au oprit a veni la Protopopie și a-i arăta.

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)

Aceasta fiindu-mi adevărata știință, pentru încredințare, adeverez cu a mea iscălitură”[3].

Mărturia preotului Vasile e pe punctul de a demola întreaga construcție, al cărei arhitect iscusit este, din câte se pare, Gheorghe Eminovici.

Un raport[4] al „protoieriei Botoșani către Mitropolie, în cazul botezului catolicului Franco la Ipotești, săvîrșit ilegal de preotul de acolo la îndemnul lui Gheorghe Eminovici”, datat cu 21 ianuarie 1858, permite reconstituirea ordinii evenimentului în istorie: Samoil Franco cere „a să lumina cu sf. botez” și, așa cum nu se pot deplasa, în acest scop, la Botoșani, nici el și nici Gh. Eminovici, „carele are a-i fi naș”, să fie „însărcinat” cu botezul preotul Vasile din Ipotești. Protoieria dă curs acestei solicitări și „însărcinează” preotul „să lumineze cu sf. botez după rînduiala cuvenită și să raportuiască”. În urma presupusului botez, Samoil Franco devine Ioan Franco, fapt confirmat și de Gheorghe Eminovici. Ca dovadă, Ioan Franco prezintă și raportul de botez, pe care însă vrea să-l păstreze ca act de botez. Protoieria reține raportul și îi eliberează, în schimb, o adeverință, expediind raportul la Mitropolie cu rugămintea de „a se slobozi actul cuvenit”. Pe 19 ianuarie, este fixată nunta lui Franco cu *„Valerica”* și tot atunci „se presoară voroavă” în oraș că Franco nu ar „fi deplin botezat, ci numai miruit”. Protoieria se autosesizează și poruncește să fie adus „cu voie sau fără voie” preotul pentru „a răspunde de cele ce va fi întrebat”, căci „adunarea nuntașilor era în așteptare”, iar „cununia întîrzia”.

Preotul nu se prezintă, iar trimisul aduce o adeverință, „slobozită” de căminar „în cuprindere că preotul avînd trebuință (...) nu poate veni pînă la 12 ceasuri a doua zi”. Vine, în schimb, căminarul, care dezminte zvonurile, jurând că botezul a avut loc. Drept urmare, are loc și nunta.

A doua zi, pe 20 ianuarie, preotul Vasile se prezintă la protoierie (dovadă *Arătarea* citată mai sus) și confirmă, inițial, botezul. Când însă i se cere să mărturisească sub omofor, preotul recunoaște că „în adevăr nu s-au botezat”.

O asemenea „neauzită urmare”, „necreștinească făptuire”, „uneltită viclenie”, „abuzivă urmare” are câteva consecințe: preotul Vasile este „oprit de toată lucrarea preoției”, protopopia „rînduind pe altul a îndeplini în locu-i

[3] Arh. St. Botoșani, fond Protopopiatul Botoșani, dosar 32/1855-1861, f. 79-79 v., 84. Ciornă. „Acta pentru cei ce trec și se botează de la altă lege și se fac creștini” (Ungureanu 1977: 260-271).

[4] Arh. St. Botoșani, fond Protopopiatul Botoșani, dosar 32/1855-1861, f. 81-81, v. Ciornă (Ungureanu 1977: 260-271).

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)

cele de trebuință în popor"; iconomul Gheorghe, catihetul, preotul Ioan Parvu sunt găsiți vinovați de către Mitropolie, cunoscând „această mașinărie" și li se cere „să reguleză botezarea dumisale Samoilo Franco, în termen de 15 zile, sub pedeapsa de a fi chemați la răspundere și canon", iar sardarul Costachi Mavroeni și căminarul Gheorghe Eminovici urmând a fi dați „subt giudecată criminală și cununia prin foile oficiale să va publica neligiuită". Acestea reies din Porunca Decasteriei Mitropoliei către Protopopia Botoșani din 24 februarie 1858[5]. O altă poruncă, consemnează Gh. Ungureanu, „dispune că se desăvîrșească botezul după toate regulile religiei noastre", după care „să să citească dumisale Franco, deasupra capului și molitfile cununiei, fiind față lîngă el atît tînara soție, cît și nunii cununiei" (Ungureanu 1977: 273).

Botezul însă nu este reluat, așa cum poruncea, categoric, Decasteria, întrucât martorul principal, preotul Vasile Hudișteanu, a murit între 18 și 26 aprilie 1858, iar „dumnealui Franco nu s-au convins de duhovnicești sfaturi", considerând că „raportul preotului Vasile din Ipotești și adeverirea dumisale Eminovici ca naș și chiar verbalele încredințări făcute de acesta sub giurămînt în ziua cununiei, înaintea și a preasfințitului episcop Cherasie Sinadon, sînt îndestule dovezi despre botezarea sa"[6].

În legătură cu același botez, în data de 21 octombrie 1859, mitropolitul Moldovei Sofronie înaintează o *anaforaoa*[7] către Ministerul de Justiție prin care anunță că „pe cît biserica nu poate cunoaște căsătoria de bună făcută, pe atîta ea nu poate tăcea despre împregiurările urmate, ci reclamă o răspundere înaintea legilor, a uneltirilor întrebuințate de d-l Eminovici și d(umnealui) Franco". Rezoluția juristului Apostoleanu rezumă pe același document: „Fapta domnului Franco și Eminovici este moralicește condamnabilă precum și din punct de vedere religios. *Însă asemenea nefiind prevăzută de codul penal, ministerul nu poate înainta nici o lucrare*".

În încheierea relatării sale, Matei Eminescu justifică, într-un fel, retrospectiv, implicarea căminarului: „Dar și recunoscător a fost Frank; până la moarte tata, n'a avut un prieten mai intim ca pe Frank" (Pop 1962: 261). „Caracter ferm, nelingușitor", care „rezolva imediat cestiunea" (Pop 1962: 258), Gheorghe Eminovici trebuia să fi avut totuși motive să ignore de o asemenea manieră canoanele. Într-o altă scrisoare a lui Matei Eminescu e consemnat

[5] Arh. St. Botoșani, fond Protopopiatul Botoșani, dosar 32/1858-1861, f. 96. Original (Ungureanu 1977: 272-273).
[6] Arh. St. Botoșani, fond Protopopiatul Botoșani, dosar 32/1858-1861, f. 131. Ciornă (Ungureanu 1977: 274-275).
[7] Arh. St. Iași, fond Ministerul de Justiție-Moldova, tr. 1756, op. IV-1993, dosar 1057, f. 1362. Original (Ungureanu 1977: 279-280).

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)

personalul de la curtea boierului Balș, printre care: doctor de casă – Holtztreger, *străbunul* lui Alexandru Frank, fiind amintită și mama *tatei lui Alexandru Frank – fata D-rului Holtztreger* (Pop 1962: 257). Prin urmare, Samoilă Frank este nepotul de pe fiică al doctorului Holtztreger, pe care Gheorghe Eminovici îl cunoștea de pe când era scriitor de cancelarie și apoi administrator la curtea lui Balș.

În corespondența lui Matei Eminescu cu Corneliu Botez, transpar câteva nume din familia Frank: *cucoana Valeria*, soția lui Ioan Frank, la care Matei Eminescu face trimiteri destul de frecvent ca deținătoare a mai multor informații despre familia Eminescu; *Ionică*, fiul lui Ioan și al Valeriei, „plugar care e om bogat"; *Sofia,* inginer Christea, fiica acestora; *Alexandru*, al doilea fiu, *cu vreo 5-6 ani mai tânăr* ca Matei Eminescu. Trimiterile frecvente la cucoana Valeria și întrebările repetate despre Alexandru Frank sunt dovada unor legături strânse între cele două familii.

La fel, Henrieta, sora mai mică a poetului, în corespondența cu Cornelia Emilian, face referiri frecvente la familia Frank: fie că e vorba de Ioan (Samoilă) Franck (de la care poate lua banii ca să plătească casa pe care voia să o cumpere pentru Mihai și pentru sine – 14 martie 1888; care stăruie în privința pensiei pentru Mihai Eminescu – 18/30 octombrie 1887; sau pentru binefaceri în favoarea Poetului – 3/15 ianuarie 1888), de dna Valeria Franck (care îi depune banii la Casa de Economii – 3 februarie 1888; sau care o vizitează zilnic – 22 martie 1888), de Sophia Franck (singura amică, de care *crudul destin a despărțit-o* – 31 martie 1889), fie că e vorba de familie în întregime (care îi vizitează întotdeauna – 27 noiembrie 1887) (Torouțiu 1933: 190-269).

De numele lui Frank se leagă și un alt caz al familiei Eminovici – 5000 de franci lăsați de Gh. Eminovici finului său cu dobânda de 5%, pe care urma să o încaseze Henrieta pentru a avea din ce trăi. Că lucrurile s-au întâmplat anume așa reiese din scrisorile Henrietei către Cornelia Emilian, pe care le reproducem în ordinea clarificării lor, care nu este, de fiecare dată, și cea cronologică: „Oare să iau eu din capitalul meu o mie opt sute de franci și să le dau călugărițelor ca să fie sigură cumpărătura casei? (...) De voiu avea siguranță că voiu putea căpăta de unde-va banii înapoi, atunci le dau îndată, căci aceste 5000 de franci sunt plasate de bietul tată într'un loc de unde mi se dă ori cînd îi voiu cere" (27 februarie 1888); „eu pot lua de la d-nul Franck ca s-o plătesc îndată" (casa – *n.n., A.S.*) (14 martie 1888); „În privința economiei ce mi-o recomandați, fiți convinsă, scumpă Doamnă, că numai pentru trebuințele neapărate cheltuiesc, probă este puținul cu care trăiesc, adecă venitul

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)

de la 5000 de franci" (5 decembrie 1887); „Am rugat pe d-nu Franck și mi-a slobozit două sute de franci din capital, căci dobânda, mi-a dat-o de mult" (27 noiembrie 1887). Se pare că aceeași poliță de 5000 de lei este consemnată în Monitorul Oficial din 1/13 ianuarie 1892 la rubrica „BULETIN de titlurile la purtător declarate perdute, furate sau distruse, etc.; Rentă 5 % perpetuă" cu „Specificarea efectelor poprite" – „Titlu a 5000, cu cuponul 1 Aprilie 1890". La rubrica „Data primirii" este trecut „23 octombrie 1889", iar la numele oponentului – M. Eminovici[8]. Descoperirea îi aparține lui Dan Toma Dulciu, iar misterul acestei polițe încă urmează a fi elucidat.

Bibliografie

Pop 1962: Augustin Z.N. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, București, Editura Academiei.

Torouțiu 1933: I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare, Vol. IV, Junimea*, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina".

Ungureanu 1977: *Eminescu în documente de familie*. Ediție îngrijită de Gh. Ungureanu, București, Minerva.

Rezumat: Matei Eminescu, fratele poetului, relatează, în „Memoriu asupra familiei Eminescu", împrejurarea în care a fost botezat de Gheorghe Eminovici catolicul Samoilă Frank. Confruntarea relatării lui Matei Eminescu cu documentele de arhivă conturează o cu totul altă desfășurare a evenimentului în istorie, infirmând, se pare atât botezul lui Frank, cât și pedepsirea cu mănăstirea a lui Gh. Eminovici.

E semnalat, totodată, un alt eveniment legat de Samoilă Frank, polița de 5000 de lei, la care, după toate probabilitățile, se face referire în Monitorul Oficial din 1892.

Cuvinte-cheie: Samoilă Frank, Gheorghe Eminovici, Henrieta, Mihai Eminescu, Matei Eminescu.

Abstract: In "Memoir on the Eminescu Family", Matei Eminescu refers to the circumstances in which the Catholic Samoila Frank was baptized by Gheorghe Eminovici.

The cofrontation of Matei Eminescu's memoir with the archive documents invalidates two events: (1) Frank's baptism, and (2) Gheorghe Eminovici's exile to monastery as a punishment. There is another event that refers to Samoila Frank. That is the policy worth 5000 lei that is possible to find information about in the Official Journal of 1892.

Keywords: Samoila Frank, Gheorghe Eminovici, Henrieta, Mihai Eminescu, Matei Eminescu.

[8] Monitorul Oficial, No. 216, miercuri, 1 (13) Ianuarie 1892, p. 5822, pus nouă la dispoziție de botoșăneanul Nicolae Iosub.

BDD-A31781 © 2019 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:16 UTC)